

О‘QISH DARSLIKLARINING RIVOJLANISH TARIXI VA ZAMONAVIY TENDENSIYALARI

Mamatqo‘ziyeva Sug‘diyona Botir qizi

QDPI-70110401 – Boshlang‘ich ta‘lim nazariyasi va metodikasi

(boshlang‘ich ta‘lim) 1-bosqich magistranti

sugdiyonaumarova89@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘qish darsliklarining tarixiy shakllanish jarayoni, ularning mazmun va shakl jihatidan bosqichma-bosqich takomillashuvi hamda hozirgi zamon o‘qish darsliklariga xos bo‘lgan metodik va didaktik xususiyatlar yoritilgan. Maqolada zamonaviy darsliklarga qo‘yilayotgan talablarga, ularni bolalar tafakkurini rivojlantirishdagi ahamiyatiga alohida e‘tibor qaratilgan.

Annotation: This article explores the historical development of reading textbooks, their gradual evolution in terms of content and structure, as well as the methodological and didaktik features of modern reading materials. Special attention is paid to current requirements for textbooks and their role in developing students' thinking and communicative skills.

Kalit so‘zlar: O‘qish darsliklari, metodika, ta‘lim, kompetensiya, bolalar adabiyoti, estetik tarbiya, zamonaviy yondashuv

Keywords: Reading textbooks, methodology, education, competence, children's literature, aesthetic education, modern approach

Darsliklar ta‘lim jarayonining eng muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang‘ich sinflarda darslik o‘quvchining dunyoqarshini shakllantiruvchi, til boyligini oshiruvchi, mustaqil fikrlash ko‘nikmasini rivojlantiruvchimanba bo‘lib xizmat qiladi. O‘qish darsliklari orqali o‘quvchilar nafaqat o‘qishni o‘rganadilar, balki

hayotiy bilimlar, axloqiy tushunchalar, estetik mezonlar haqida ham tasavvurga ega bo'ladilar. Shu boisdan o'qish darsliklarining rivojlanish yo'nalishlarini tahlil qilish, zamonaviy talablar asosida yaratilgan darsliklarning afzalliklarini aniqlash dolzarb hisoblanadi.

O'qish darsliklarining shakllanishi uzoq tarixiy jarayon bilan bog'liq. Ilk darsliklar diniy yo'nalishdagi matnlar asosida tuzilgan bo'lib, ular odob-axloq va ma'rifatga doir pand-nasihat shaklida bo'lgan. Vaqt o'tishi bilan darsliklar tarkibiga xalq ertaklari, maqollar, hikmatli so'zlar, badiiy matnlar kirib kelgan. Tarixiy rivojlanish davomida darsliklar uslubiy, lingvistik va estetik jihatdan takomillashgan. Mustaqillik yillarida o'qish darsliklariga yangicha yondashuv shakllanib, ularning mazmunida milliy qadriyatlar, tarixiy shaxslar, zamonaviy hayotga oid mavzular keng o'rin oldi. Bugungi kunda esa darsliklar kompetensiyaviy yondashuv asosida ishlab chiqilmoqda. Bu esa o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishini, mustaqil fikrlashini, hayotiy vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish qobiliyatini shakllantirishga qaratilgan. Zamonaviy o'qish darsliklarida matnlarning turli janrlarda bo'lishi, yoshga moslik, lingvistik aniqlik, estetik saviyaga e'tibor qaratiladi. Darsliklarga ertaklar, hikoyalar, she'rlar, publitsistik matnlar, ilmiy-ommabop maqolalar, xalq og'zaki ijodi namunalarining kiritilishi matn tahlili va ifodali o'qish ko'nikmasini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, zamonaviy darsliklar vizual ko'rgazmalilik prinsipi asosida yaratilmoqda. Rasm, grafikalar, sxemalar, rangli tasvirlar yordamida matn mazmuni yanada tushunarli bo'lishi ta'minlanmoqda. Interaktiv topshiriqlarning mavjudligi, o'yinli mashqlar, muloqotga yo'naltirilgan savollar orqali o'quvchilarda ijodiy fikrlash, mustaqil tahlil qilish ko'nikmalari shakllantirilmoqda. Bugungi darsliklar faqatgina bilim berish bilan cheklanmay, balki o'quvchilarning ijtimoiy hayotga moslashuvi, ma'naviy va axloqiy kamolotini ta'minlashga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalar bilan uyg'unlashtirilgan elektron darsliklar, multimedia qo'llanmalarining tatbiqi darsliklardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirmoqda.

О‘qish darsliklari o‘z rivojlanish yo‘lida turli bosqichlardan o‘tib, har bir davr ta’lim siyosatining mazmunini o‘zida aks ettirgan. Hozirgi zamon darsliklari o‘quvchining shaxsiy rivojiga xizmat qiluvchi, fikrlashini, dunyoqarashini kengaytiruvchi, milliy g‘oyalarni singdiruvchi vosita sifatida takomillashmoqda. Kelgusida ushbu darsliklarni zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida yangilash, ularning ta’sirchanligini oshirish ustuvor vazifalardan biri bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. T. T. Tillaeva. Boshlang‘ich sinflarda o‘qish darslari metodikasi. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2020.

– Ushbu qo‘llanmada o‘qish darslarining mazmuni, metodik yondashuvlar, darslik tahlili va zamonaviy uslublar haqida so‘z yuritiladi.

2. N. Yo‘ldoshev, R. Mahmudova. Boshlang‘ich ta’limda darsliklar va o‘quv-metodik majmualar. – Toshkent: “Fan va texnologiya” nashriyoti, 2018.

– Darsliklar tuzilishi, ularni ishlab chiqish prinsiplari va kompetensiyaviy yondashuv haqida batafsil ma’lumot berilgan.

3. Sh. R. Abdullayeva. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: “Ilm Ziyo” nashriyoti, 2019.

– Ushbu kitobda ta’limda interfaol usullar, zamonaviy darsliklar bilan ishlash usullari bayon etilgan.

4. M. Mirzaahmedov. Boshlang‘ich ta’limda ona tili va o‘qish savodxonligini o‘qitish metodikasi. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021.

– O‘qish savodxonligi, matnlar tanlovi va o‘qish darsliklarining rivojlanish bosqichlari yoritilgan.